

TOEN DE NIEUWE ROTTERDAMSCH
COURANT WERD OPGERICHT
DOOR W. H. R. VAN MANEN

DE „Nieuwe Rotterdammer” werd geboren op 12 (of 13) Augustus 1843, n.l. als weekblad.

Bij den vorigen directeur der N.R.Ct., den heer H. Nijgh, bestaat de opvatting, dat de viering der stichting van de *courant* had moeten geschieden op 1 Januari 1843, want wij waren toch den 100sten jaargang reeds op dien datum ingetreden en het staat zoo ook op de *courant*. Ik zie het zoo niet in, maar wil er hier niet over strijden. Feitelijk is 1 Januari 1844 ook onjuist, daar de krant is voortgekomen uit een handels- en advertentieblad, een weekblad, dat reeds op 1 Januari 1844, met den anderen naam *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, driemaal in de week ging verschijnen en zelfs betrekkelijk spoedig daarna een dagblad werd. In het Gedenkboek Rotterdam, onder redactie van E. Ruempol verschenen in 1929, vinden wij omtrent het ontstaan van het blad eenige aardige bijzonderheden opgeteekend. Zij komen voor in een artikel van Henri Dekking en zijn over het algemeen genomen vlelend en belangwekkend. Uit dit artikel leeren wij – wat trouwens voor velen geen nieuws zal zijn – dat in 1842 een aanvraag aan den Koning om vergunning tot het uitgeven van een *courant*, gedaan door den heer H. Nijgh, om advies in handen werd gesteld van de Kamer van Koophandel hier ter stede. Het advies luidde ongunstig: zoo’n krant was niet noodig, zoo’n krant zou voor de menschen van den handel maar een hinderlijke dwarskijkster en betweetster zijn en het moest dus maar niet. De opvatting bij den handel dat een *courant* voor zijn belangen schadelijk of lastig zou zijn is vrijwel verdwenen, of, indien zij hier en daar nog bestaat, wordt zij of niet, of met hoffelijke beheerschtheid geuit, al zijn er in de bureaux in de Witte de Withstraat nog jongen en ouden, die wel eens wat hebben te verduren gehad van kort aangebonden en zich zelf misschien wat overschattende groote zakenlui.

Het zou echter kinderachtig zijn, indien de N.R.Ct. – een

volle eeuw later – nog pruilde over die opvatting en dat advies der Kamer van Koophandel. Ja, het zou zelfs onbehoorlijk wezen, want diezelfde Kamer van Koophandel heeft, van haar kant, de kwestie op welwillende en hoffelijke wijze uit de wereld geholpen. In haar prachtig Gedenkboek 1803–1928 lezen wij n.l. op pag. 415: „Toen de N.R.C. eenmaal was opgericht, werd zij in den eersten tijd toch altijd nog eenigszins als een ongewenschte concurrente van de oude Rotterdamsche Courant beschouwd. In 1844 verzocht zij, om met de aankondigingen van de Kamer van Koophandel begunstigd te mogen worden. De Kamer besloot echter alleen voor spoedeisende gevallen in dit verzoek te treden; daar het nieuwe blad op andere dagen uitkwam dan de „gewone courant”, kon zij in den regel de aankondigingen wel daaruit overnemen. Maar nog in datzelfde jaar kwam de Kamer op haar besluit terug – de N.R.C. herhaalde n.l. haar verzoek onder opmerking, dat geen andere kosten in rekening zouden worden gebracht dan die van het dagbladzegel – daar deze courant inmiddels dagelijks uitkwam en zich in het bijzonder toeleegde op berichten, den handel betreffende. *Dit is het begin geweest van een waardeering, die in latere jaren steeds is gegroeid*”. Met welk getuigschrift uit het jaar 1928 de N.R.C. meer dan content kon zijn, wat zij ook nog altijd is.

Er is nog een bijzondere reden voor de N.R.C., om de Kamer van Koophandel erkentelijk te zijn. Dank zij het initiatief van Mr. Lichtenauer zijn de Kamer van Koophandel en de N.R.C. thans in het bezit van fotocopieën der in 1842 gevoerde briefwisseling. Daaruit blijkt, dat feitelijk geen toestemming gevraagd was voor het oprichten van een courant; enkel was gevraagd om goedkeuring van de statuten voor het aangaan van een negotiatie tot dat doel en de regeering heeft na het advies der Kamer van Koophandel, welk ongunstig advies werd overgenomen door het gemeentebestuur van Rotterdam, en doorgezonden werd aan den Commissaris des Konings in Zuid-Holland, Van der Duyn, geantwoord, dat zij geen reden had om die goedkeuring op de statuten eener leening te verleen.

In een begeleidend schrijven van Van der Duyn aan de regeering was trouwens, terecht, opgemerkt, dat de heer

Ex: 27 Aug 1842 N° 7 p. 13

1. AFDEELING.

's Gravenhage, den 24 Augustus 1842.

N° 1044.

17906

ROTA. Wordt versocht;
bij het antwoord, den
datum, de nummers
en de afdeeling door
minne nasawkeurig
aan te halen.

Getal der bijlagen:

2.

Onderwerp.

Bericht op het
request van St.
vrijh. te Rotterdam,
damm.

Bet terugzending van het
bij Uwer Excellentie's apostollaire
dispositie, intz 19 Augustus 1842,
n° 2159 en 2287, tusschen van bericht
Confidantien en advies in mijne
handen geset request van St. vrijh.
te Rotterdam, terbekoming van St.
St. toezetting tot ingaafkuning
van de Statuten eener Regotiatie
groot f20.000, tot daarstelling eener
nietige Rotterdamsehe courant en
Algemeen Handelsblad; heb ik de
eer Uwe Excellentie, hiervoren te,
grijelijk mededeelen, het daarentrent
damm

Van
H. E. den Minister
van
Binnenlandsche zaken.

door mij ingewonnen bericht van Dour,
gemeester en Schout van de Stadt
Rotterdam, int 19 Augustus 1842.
Nr. 2159 van, waaraan ik mij gezag,
onder opmerking, dat de gevraagde
toetemming en goedkeuring, naar
het mij voorkomt, niet vereischte
wordt, dat in allen gevallen, int
hoofde van de bedenkingen van het
Stedelijk bestuur en van de Kamer van
Koophandel te Rotterdam, het
raadzaam schijnt. Zich van Dour
vernemenswijze met deze zaak in
betrekking, omdat alzo aangevraagd,
teant de koninklijke bevelen te kunnen
gegeven, dat zijn verzoek voorgaande
beschikking vatbaar is.

De Staatsraad,
Gouverneur der Provincie Zuid-Holland,
Middelburg

Nijgh een goedkeuring, zooals door hem was gevraagd, niet noodig had. Die opvatting werd ook door de ministers aanvaard en aan Nijgh meegedeeld.

Henricus Nijgh senior liet het er natuurlijk niet bij zitten; hij zette door en de courant kwam er. Dank zij verschillenden gelukkigen factoren werd zijn initiatief met succes bekroond, werd de courant al spoedig als de sterkste en, althans in de kringen van vermogenden, intellectueelen, vooraanstaande politici en kunstzinnige menschen, als de belangrijkste krant van Rotterdam beschouwd. Het aloude bestaande blad, de Rotterdamsche Courant, dat al uit 1738 dateerde¹⁾, kon den strijd om het bestaan niet volhouden en reeds onder den tweeden directeur, J. C. Nijgh Hzn., ontwikkelt de N.R.C. zich wat haar standing betreft, tot de eerste krant des lands. Om te begrijpen hoe dit zoo geworden is, zouden wij gaarne een der oudsten der ouden voor U hebben willen laten getuigen. Maar tengevolge van den oorlog is dat – en dat is dood-jammer – thans en misschien voor goed, onmogelijk. Een van de vermaarde figuren uit de midden-periode, ja eigenlijk al uit de tweede helft van de beginperiode, was de toenmalige koning der verslaggevers, Herman Heyermans Sr., in 1910 op zesentachtig-jarigen leeftijd overleden. Welnu, de oude heer Heyermans had een autobiografie geschreven; en daar zijn leven meer dan zestig actieve dienstjaren aan de N.R.C. omvat en hij een goed waarnemer, een humoristisch aangelegd en stylistisch begaafd man was, was deze levensbeschrijving, die tevens een beknopte historie van een halve eeuw N.R.C. uitmaakte, een ware goudmijn geworden van wetenswaardigheden op de courant en haar groote en kleine mannen gedurende dien tijd betrekking hebbende. Een mijner oud-collega's heeft dit geschrift van den ouden heer Heyermans onder de oogen gehad en geruimen tijd bewaard. Maar een der dochters is het stuk komen terugvragen korten tijd voordat zij moest verhuizen. Wat er verder van deze aantekeningen geworden is, weet ik niet, maar het is natuurlijk zeer wel mogelijk, en

1) Vgl. R. van der Meulen, De Courant. Oorsprong en geschiedenis, blz. 32, 131; Mr. W. P. Sautijn Kluit, De Rotterdamsche Courant. Leiden, 1878.

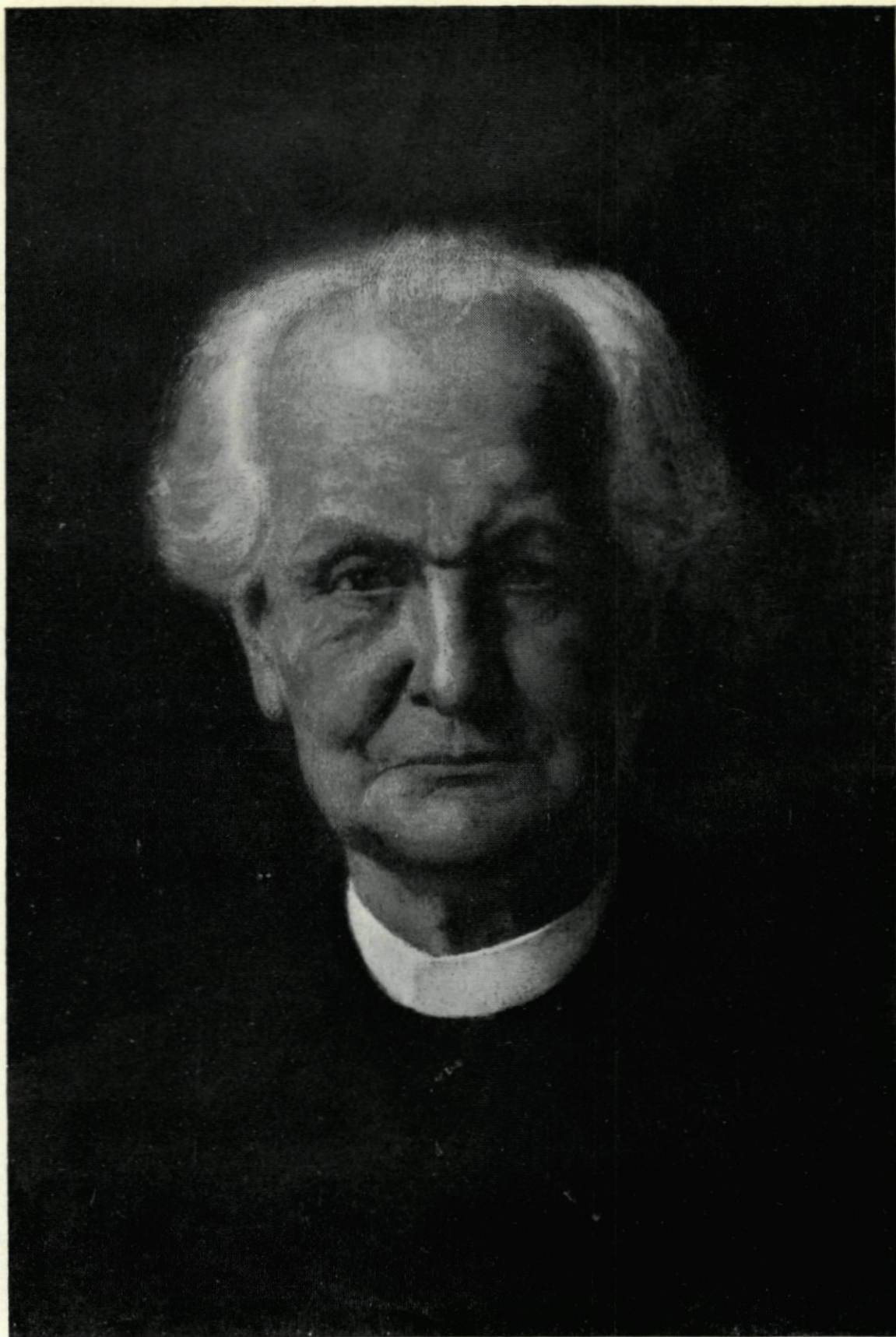
zelfs niet al te onwaarschijnlijk, dat zij nog eens opduiken.

Wel zijn helaas voorgoed verdwenen de enkele aantekeningen in schriften en opschrijfboekjes van H. Nijgh Sr. zelf, die nog in het bezit waren van zijn kleinzoon, H Nijgh. Een neef van den heer Nijgh, de heer A. Ketting, had deze papieren ter bestudeering onder zijn berusting, maar op 14 Mei 1940 brandde zijn huis af en met al 's heeren Kettings hebben en houden gingen ook deze persoonlijke en authentieke herinneringen aan het pionierswerk van den stichter der courant voorgoed teloor.

Dan zijn op denzelfden Meidag het gebouw en het archief van de N.V. Nijgh en Van Ditmar verbrand. Daar was uit den aard der zaak veel aanwezig over den oudsten tijd van de werkzaamheid der dynastie Nijgh.

Een andere moeilijkheid, die ik bij het verzamelen van bouwstoffen ondervond, was al weer een gevolg van den oorlog. Aan de Witte de Withstraat was er in de spannende Meidagen van 1940 zóó'n groot brandgevaar voor ons gebouw geweest, dat de directie – zeer terecht – besloot de volledige reeks ingebonden jaargangen van de courant, van de archiefkamer boven te laten overbrengen naar een kelder. De tijdsomstandigheden maken het nog steeds onmogelijk, deze reeks jaargangen van onze courant voor andere, dan de loopende journalistieke werkzaamheden ter raadpleging open te stellen. Gelukkig is een tweede volledige reeks N.R.C.'s aanwezig op het gemeente-archief alhier; en daar kan natuurlijk iedereen terecht. Maar het gemak, om in het gebouw van de courant in de oude jaargangen te grasduinen, is mij, die aan de Witte de Withstraat nog altijd kind aan huis ben, ontzegd. Dit is misschien nog zoo erg niet, want om de couranten van honderd jaar anders dan zeer vluchtig te bekijken en er hier en daar steekproeven in te nemen, zou wellicht toch niet mogelijk zijn.

Raadpleging van den eersten jaargang, op het gemeente-archief, dat is dus de jaargang 1844, leert nog, dat ook de bladen van het weekblad, gedurende een deel van 1843 verschenen, indertijd bijeen verzameld zijn, maar dat ze nadien aan de directie van de N.R.C. zijn ten geschenke gegeven. Dat is jammer; waren ze op het gemeente-archief bewaard

21. H. Nijgh Sr. Naar een geschilderd portret in de commissarissenkamer
der N.R.C.

gebleven, dan zou men ze daar nog hebben. Aan de courant echter ben ik ze niet op het spoor gekomen.

Indien wij ons afvragen, wat H. Nijgh Sr. bewogen heeft tot zijn plan van oprichting, dan komt men tot de overtuiging, dat het een uiting is geweest van boekdrukkers- en uitgeversdurf, een zuivere zakenimpuls. Wat er precies gebeurd is, weet men uit een schriftuur (de copie van een rede, die hij in 1869 had willen houden en waaraan wij het volgende ontleenen):

„Ten tijde toen de Rotterdamsche Courant (oude) hier ter stede een monopolie bezat en daarvan gebruik maakte om, naar mijne opvatting, het denkend publiek onbevredigd te laten, ontwaakte bij mij de lust, om eene courant uit te geven, van zoodanig gehalte, dat zij met goed gevolg tegen de bestaande kon concurreeren. Ik wilde geen klein blaadje, geen weekblad uitgeven, maar een fiksch Rotterdamsch handelsblad. Van lieverlede kwam de zaak bij mij tot rijpheid en ik besloot ten laatste eene poging te wagen, ten einde aan mijne plannen uitvoering te geven. Met dat doel wendde ik mij op den 4 July 1842 tot een letterkundige van veel talent en bood hem de betrekking van hoofd-redacteur aan. (Wij weten niet, wie die letterkundige geweest is. v. M.) Hij nam die taak op zich, schreef een prospectus dat, met het plan eener geldleening van 20 m., gelijktijdig in Augustus van datzelfde jaar verspreid werd, doch zonder het gewenschte gevolg op te leveren. De 20.000 gulden, waarmede ik *toen* dacht de zaak tot stand te kunnen brengen, waren niet te verkrijgen. Men had wel sympathie voor de zaak, maar men vreesde voor de réussite. Ik moest mij dus getroosten, mijne plannen schipbreuk te zien lijden. Evenwel, al kon mij dit teleurstellen, het kon mij niet ontmoedigen. Mocht ik mijn lievelingsdenkbeeld niet op eenmaal verwezenlijkt zien, ik wilde dan toch beproeven of het niet van lieverlede te bereiken zou zijn. Wilde men geen kapitaal bijeenbrengen voor een dagblad, ik kon licht uit eigen middelen beproeven een weekblaadje uit te geven, dat, zoo het bijval vond, langzamerhand kon worden vergroot en uitgebreid, om ten laatste toch tot het door mij begeerde dagblad te leiden. Ik wendde mij tot een boekdrukker, den heer A. Wijnands, alhier, en

stelde hem voor, het weekblad voor gezamenlijke rekening op touw te zetten, hij als drukker, ik als uitgever. Hij nam het aanbod aan, en zoo verscheen dan op Zondag 13 Augustus 1843 het eerste nummer van het Rotterdamsch Staatkundig, Handels-, Nieuws- en Advertentieblad. De eerste drie nummers van het weekblad mochten geen meesterstukken heeten, verre van daar; toch vonden ze zooveel bijval, dat het formaat reeds bij het vierde nummer vergroot moest worden, en de ondernemers kort daarna van alle zijden werden aangespoord om het blad driemaal per week te doen uitkomen. Ten einde aan dien wensch gevolg te geven, werd eene geldleening gesloten van f 10.000,—, tengevolge waarvan het blad, te beginnen met 1 Januari 1844, onder den titel van Nieuwe Rotterdamsche Courant, Staatkundig Nieuws-, Handels- en Advertentieblad driemaal 's weeks het licht zag. Kort te voren, in December 1843, waren de ondernemers zoo gelukkig, den even kundigen als geachten heer Mr. H. H. Tels als Hoofdredacteur te winnen, hun speciaal daartoe aanbevolen door Mr. H. J. van Buren¹⁾. Als gevolg van de gesloten geldleening werden twee commissarissen benoemd, de heeren J. G. F. Sleurs en A. A. Nieuwkamp. De eerste is (H. Nijgh schreef dit in 1869) overleden; den tweede sedert 25 jaren speciaal belast met het toezicht op de administratie, mag ik het genoegen smaken openlijk dank te zeggen voor de krachtige wijze, waarop hij mij in zeer vele zorgelijke jaren terzijde stond. Den 5 Augustus 1844 werd het aantal commissarissen gebracht op vier en werden daartoe benoemd de heeren H. van Rijckevorsel en W. M. Hop. In een buitengewone vergadering van den 10 Augustus 1844 werd besloten tot de dagelijksche uitgave der courant, waartoe de geldleening vergroot werd tot 40 m. Deze dagelijksche uitgave ving aan op 23 September van dat jaar. Uit het verslag, uitgebracht in de algemeene vergadering van 27 Maart 1845 bleek, dat er spoedig behoefte aan kapitaal zou zijn en werd toen aan de ondernemers verzocht, de helft van hun eigendomsrecht af te staan tot instandhouding der

1) Deze heer van Buren heeft, voor zoover wij weten, niet in eenige betrekking tot de N.R.C. gestaan. Hij was een bekend stadgenoot en is een tijdlang lid geweest van den Gemeenteraad.

courant. De Heer Wijnands evenals ik, wij waren daartoe bereid en dientengevolge werd de helft daarop genegotieerd voor 40 m. In een buitengewone vergadering den 10 December 1846 gehouden, werd door de Heeren commissarissen meegedeeld, dat de zich meer en meer uitbreidende courant nog grooter kapitaal vereischte en er dus geen ander hulpmiddel overschoot, dan aan de ondernemers, tegen nader overeen te komen bepalingen, de opoffering te vragen van hun laatste helft in den eigendom. In het belang der onderneming hebben zij ook daarin toegestemd, en werd ook deze helft genegotieerd voor 40 m. Kort daarop overleed de Heer Wijnands; hij mocht de algeheele réussite der onderneming niet beleven. De courant vond steeds meer en meer ingang en de advertentiën namen dermate toe, dat reeds op 1 Januari 1847 een grooter formaat moest worden aangenomen (3 cents zegel), terwijl den 11 Mei 1858 de zoo lastige, zoogenaamde „lap” aan de courant moest worden toegevoegd. In een vergadering van 19 Mei 1850 werd besloten om de aandeelen in den eigendom te vergrooten met 250 per aandeel, zoodat het gezamenlijk bedrag der eigendomsaandeelen toen werd 120 m., waarna tot uitloting der aandeelen in de geldleening elk met 600 werd besloten in een vergadering d.d. 20 Juni 1864. De rekening van 1855 sloot voor het eerst met een batig saldo en wel met f 3400,—, waaruit voortvloeit, dat toen de courant de grootste moeilijkheden te boven was en nog slechts door de zegelbelasting in haar hoogere vlucht belemmerd werd”.

„En”, voegde Nijgh Sr. hier toen aan toe, „dank zij den krachten en overtuigenden vertoogen van den Heer Tels, is die laatste slagboom thans gevallen. Een nieuwe toekomst staat voor de Nieuwe Rotterdamsche Courant open en ik acht de voorspelling niet gewaagd, dat zij weldra geacht zal worden eene der beste couranten van Nederland te zijn”.

Dat wij uit deze financieele historie zoo volledig geciteerd hebben is mede hierom, dat wij eene in Rotterdam nog al eens voorkomende misvatting er mee uit den weg hebben willen ruimen. Men spreekt dikwijls hetzij vriendelijk of bewonderend, of met een cynisch lachje van „de krant van Nijgh”. Dat is zij slechts tot omstreeks einde 1846 geweest.

Sindsdien is zij bezit geweest van deelhebbers of aandeelhouders en zoo is het nog. Natuurlijk heeft de familie Nijgh aandeelen, maar de omvang van dat bezit is niet zóó, dat van „de krant van Nijgh” mag worden gesproken. Tenzij er mee bedoeld wordt, dat de N.R.C. is gesticht door een Nijgh en door de drie directeuren Nijgh is groot gemaakt en groot gehouden. Maar ook die eer moet de familie Nijgh deelen met medewerkers en ondergeschikten op administratief en technisch gebied en vooral met de rij van buitengewone mannen, die als hoofdredacteur de courant als politiek orgaan en als nieuwsblad hebben gemaakt tot wat zij geweest is tot ver in de twintigste eeuw: Mr. H. H. Tels, Dr. J. A. Lamping, Dr. J. Zaayer, Mr. G. G. van der Hoeven e.a.

Indien men zich verdiept in de oorzaken, die de courant groothebbengemaakt, zijn het naast de durf en ondernemingsgeest van H. Nijgh Sr. en den medestichter Wijnands, toch ook de talrijke mannen vol vertrouwen, die er hun duiten, ja hun duizenden, aan hebben gewaagd en van wie er zeer velen waren, die in het ergste geval zich ook het verlies van die duiten zouden hebben getroost. Want de vrienden, die steeds bereid bleken het geld te fourneeren, waren politiek zoo ingesteld, dat zij voor het blad verliezen wilden trotseeren. Daaromtrent hebben wij een getuigenis van den eersten hoofdredacteur Mr. Tels (ook zijn mededeeling is uit 1869):

„Het was – aldus Tels – in Juni of Juli 1844, dat zich hier ter stede onder de leiding van den krachtigen, energieken man, dien we allen zoo liefhadden (bedoeld is H. van Rijckevorsel. v. M.) en die niet slechts aan ons, maar ook aan Rotterdam, ook aan geheel zijn vaderland te vroeg is ontvallen, eene vereeniging van vrienden en geestverwanten vormde, die met hart en ziel de constitutioneele vrijheid van handel en nijverheid waren toegedaan en gaarne hun geld veil hadden voor een orgaan, hetwelk die vrijheden verdedigt. De Nieuwe Rotterdamsche Courant had juist een half jaar geleden hare taak begonnen. Haar programma, haar geest, hare richting waren bekend. Zij vonden hier wat zij zochten en sloten zich dus bij hare aandeelhouders aan. Twee nieuwe commissarissen werden bij de oude gevoegd en tot

de dagelijksche uitgifte werd besloten. Het is een lust om aan die eerste vergaderingen te denken. Duizenden bij duizenden guldens werden verloren en toch waren allen gaarne bereid tot meerdere offers, omdat onze beginselen al meer en meer wortel schoten in een vruchtbaren bodem en de overtuiging ons bezielde, dat de waarheid eindelijk hare zegepraal zou vieren en die verwachting is niet beschaamd."

Wij hebben dus hier het oogenblik op heeterdaad betrapt, waarop het ontwakende liberalisme – en liberaal te zijn was in dien tijd in de oogen der regeering geen aanbeveling en bij velen was „oppositie voeren” op welke deugdelijke gronden ook, synoniem met „rust verstoren” – dat zich politiek ging organiseeren en de Nieuwe Rotterdamsche elkaar vonden. Maar men behoeft de hoofdartikelen van Mr. Tels maar in te zien, om te leeren, dat deze als hoofd-redacteur nooit eigen vrijheid tegenover geldschietters van de krant heeft prijs gegeven. Hij diende en bleef dienen de courant en de liberale beginselen en heeft geen handlangers-diensten voor welke partij ook verricht.

Nu wij het toch over de leeningen hebben gehad, is het interessant na te gaan, wat er waar kan zijn van een vermoeden, van R.K. zijde geuit, dat er roomsch geld in de krant was gestoken. Aanleiding zou o.a. geweest zijn, dat deze roomsche geldgevers een appeltje te schillen hadden met de bestaande (oude) Rotterdamsche Courent, wegens haar beweerd anti-papisme. Tevens werd het niet onwaarschijnlijk geacht, dat de heer Nijgh Sr. in die jaren roomsch, d.w.z. nog roomsch was. Dit laatste was onjuist; de heer Nijgh was protestant, toen hij, vermoedelijk reeds in 1837, zich vestigde als boekhandelaar en boekbinder. Het binderschap verdween en zoo omstreeks 1840 is hij boekhandelaar en uitgever. Hij was gehuwd met een roomsche vrouw.

Nu de zaak van het roomsche geld. Zeker moet er van roomsche zijde financieele steun zijn geweest, want na de eerste geldleening van tien mille werden twee commissarissen aangewezen, de heeren Nieuwkamp en Sleurs en deze heer Sleurs, die vele jaren lang commissaris is gebleven, was katholiek. Nieuwkamp niet. Toen na midden 1844 de geldleening tot veertig mille moest worden verhoogd, kwamen er twee

commissarissen bij: Huibert van Rijckevorsel en Hop. Rijckevorsel was protestant, Hop weer katholiek. Ook dit wijst op nieuw geld van roomsche zijde. Het archief van de courant bezit echter de lijst met de namen der menschen, die in '45 voor f 40.000,— voor de helft eigenaars van de N.R.C. waren geworden. Het aantal namen van niet-katholieken is heel veel grooter dan dat der katholieken. Het is misschien goed, nog even een onjuistheid te signaleeren, of liever twee onjuistheden, in verband met de courant in omloop gebracht. Mr. E. van Raalte heeft in 1928 in de Nieuwe Courant in een bespreking, gewijd aan de jubileumsuitgave van de Kamer van Koophandel, den heer A. van Rijckevorsel aangewezen als een der oprichters van de courant. Nu was A. van Rijckevorsel voorzitter der K. v. K., toen deze haar voor de N.R.C. in spé teleurstellend advies uitbracht. Maar A. van Rijckevorsel is heelemaal niet omgedraaid, is het ook nooit geweest, en wordt door Mr. van Raalte verward met den zoon Huibert, die echter ook geen oprichter van de krant was, ofschoon hij van midden 1844 af tot hare vrienden behoorde en vele jaren president-commissaris is geweest. Over dezen Van Rijckevorsel, Huibert n.l., zou ook in verband met de krant nog wel het een en ander zijn op te halen, maar de heer Van der Pot publiceert in dit Jaarboekje reeds een studie over hem.

Het is trouwens opmerkelijk, hoeveel onjuistheden er over de krant in de wereld zijn gebracht. In ons gemeente-archief vindt men in de voorhal de namen vermeld van een aantal historici, die zich voor de kennis der geschiedenis van Rotterdam in het bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt. Bij deze Rotterdamsche geschiedschrijvers staat terecht ook wijlen Dr. C. te Lintum vermeld en deze is verantwoordelijk voor de onjuistheid, die weer is doorgegeven door wijlen Henri Dekking, dat n.l. de N.R.C. haar loopbaan zou zijn begonnen in het pand aan de Groote Markt, waar voordien het vermaarde logement Het Zwijnshoofd geëxploiteerd werd. Toen ik dit bij Te Lintum en Dekking had gelezen, dacht ik er niet aan hoe onwaarschijnlijk het was, dat een zoo klein begonnen onderneming als de N.R.C. een dergelijk reusachtig pand zou hebben betrokken. Gelukkig kwam bij mijn

zoeken naar de plaats, waat Het Zwijnshoofd precies gestaan had, de gelukkige gedachte bij mij op, er den heer Jan Verheul in te betrekken, en deze hielp mij ineens op den goeden weg door Het Zwijnshoofd te schrappen, omdat het pand reeds in 1845 was afgebroken. De N.R.C. had er dus nooit tot 1864 in kunnen wonen. Bestudeering van oude adresboeken en van het archief van de krant zelf bracht echter spoedig licht, en wij konden het eerste tehuis van de krant aanwijzen. Het is geweest het pand, waarin later het hotel Guillems gevestigd is geweest. En zoowaar was de hotellier Guillems nog een school- en klasseggenoot van den heer Verheul geweest en had deze laatste in het bewuste hotel niet zelden gelogeed. Later is in datzelfde pand gevestigd geweest de drukkerij van Arps. Het was het hoekhuis aan Molensteeg en Groote Markt en had als overbuur aan Hang en Groote Markt het huis In Duizend Vreezen. Kenmerkend voor het pand was de groote duivenzolder, waar de postduiven van den heer Nijgh „invlogen na dagereis”.

Het is trouwens ook al weer niet geheel juist, zooals dikwijls beweerd is, dat de duivenpost voor couranten in ons land een uitvinding van Nijgh Sr. was, want in 1850 verantwoordt hij de groote bedragen aan die duivenpost besteed, met het argument dat er in deze richting iets moest worden gedaan, omdat wij anders te zeer de verwijten zouden moeten aanhooren van het Handelsblad, dat ons er van betichtte, zijn duivenberichten te stelen, hetgeen – staat er in een oud jaarverslag van onze courant – toch maar vrij zelden geschied was.

Ik wil het nog even hebben over de tweede stage van de N.R.C. In 1864 – maar ik ben niet kunnen te weten komen wanneer – zijn wij verhuisd naar twee rug-aan-rug staande panden, vóór gelegen aan de Zuidblaak en achter aan de Wijnstraat. Ook hier weer heeft een Rotterdamsch historicus – gelukkig is hij nog in leven: het is oud-notaris Van Ravesteyn – ons een moeilijke puzzle opgegeven. Schrijvende in dit Jaarboekje (1938) over het Notarishuis, gewaagt hij van onderhandelingen, gevoerd met den ouden heer H. Nijgh over een terrein – ik meen aan de Zwarte Hondsteeg – dat zou zijn vrijgekomen door de slooping van het gebouw der

N.R.C., toen deze verhuisd was naar de Witte de Withstraat. Dit bericht van Van Ravesteyn is ten deele verantwoord, want notaris Van der Leeden heeft de daarop betrekking hebbende stukken in het archief van het Notarishuis voor ons bekeken en deze onderhandelingen over een zoodanig terrein ook in de stukken aangetroffen. Maar het is een misvatting, want de N.R.C. heeft aan de Zuidblaak gezeten, oostelijk van de Brouwerijsteeg en wel in het derde huis van de steeg en aan de Wijnstraat was het pand eveneens het derde huis, van de steeg gerekend. In de Wijnstraat werd gedrukt, het kantoor van de krant was aan de Zuidblaak. Naderhand is het kantoorpand gesloopt en opgenomen in het gebouw voor Marx en Co's Bank, het pand aan de Wijnstraat is blijven staan¹⁾. Deze correctie is geverifieerd op het kadaster alhier en zal niet meer kunnen worden aangevochten. Hoe onzeker men uit is met overleveringen en zelfs met persoonlijke herinneringen van ooggetuigen, moge nog blijken uit het typische feit, dat wij op de pensioenlijst van het personeel een oud-zetter hebben van 83 jaar, die als jongen van 13 jaar bij de krant in dienst gekomen, nog zelf in het drukkerspand aan de Wijnstraat heeft gewerkt en zich alles nog goed zegt te herinneren. Deze oude man beweert, dat de krant gevestigd was in het hoekhuis Wijnstraat-Molenaarssteeg O.z., hetgeen alleen... niet waar is.

Een derde onduidelijkheid, die over een kleine vijftig of een kleine honderd jaar zal moeten worden rechtgezet, is in 1937 in de wereld gekomen. Het is de stichtingsdatum van de firma Nijgh en Van Ditmar. Deze datum is met groote feestelijkheid en enthousiaste opgewektheid gevierd op 1 of 2 April 1937. Men moet dit echter zoo begrijpen, dat men als begin van de firma Nijgh en Van Ditmar aanneemt den dag, waarop Nijgh Sr. als boekhandelaar-boekbinder zijn zaken was begonnen in de Hoogstraat naast de Waalsche kerk. Van een firma Nijgh en van Ditmar kon toen geen sprake zijn, want de heer Van Ditmar moest nog ontdekt worden. Hij is jaren lang administrateur geweest of hoofdboekhouder van de N.R.C. en pas toen hij deze verliet – ongeveer 1869 – heeft Nijgh met hem als goede kracht en rechter-

1) n.l. tot 14 Mei 1940.

hand de firma Nijgh en Van Ditmar in het leven geroepen¹⁾.

Zoo liggen er voor iedereen, die geschiedenis wil schrijven, zelfs over eigen stad en over eigen kring, overal voetangels en klemmen en het zal mij niet verbazen, indien naderhand lieden, die deze bladzijden onder de oogen krijgen, mij zullen betrappen op fouten, die ik bij dit jubileumstijdperk van de krant heb in omloop gebracht.

Maar keeren wij nog even terug tot notaris Van Ravesteyn. De vergissing door hem opgediept uit de paperassen in het archief van het Notarishuis, is wel te verklaren. Niet de N.R.C., maar de firma Nijgh en Van Ditmar, misschien toen nog enkel maar de boekhandel en uitgeverij Nijgh, was daar gevestigd. Die firma had haar bedrijf bij of in de Zwarte Hondsteeg en het is over het terrein waar het gebouw dier firma gestaan had, dat de onderhandelingen tusschen Nijgh Sr. en de mannen van het Notarishuis zijn gevoerd.

De eerste hoofdredacteur, H. H. Tels, is meer dan veertig jaar als zoodanig werkzaam geweest. Na 1869 werd hij als leider van de redactie bijgestaan door Dr. Lamping.

Wij willen over dezen eersten hoofdredacteur slechts enkele opmerkingen maken. Ik trok n.l. in twijfel, dat Tels ooit als hoofdredacteur eigen vrijheid tegenover geldschietters van de krant had prijsgegeven. Ook acht ik hem te hebben gestaan boven welken dwang ook inzake hetgeen hij schreef, uitgeoefend door politieke combinaties. Dit beteekent echter niet, dat Tels niet voortdurend in contact zou zijn geweest met de liberale voormannen van zijn tijd. Een der commissarissen was Mr. H. van Rijckevorsel. Dit was de liberale voorman, die de leiding gehad heeft bij de geldgevers van de N.R.C. Zooals ik van den heer Van der Pot mocht vernemen, heeft Huibert van Rijckevorsel lange jaren innig politiek contact gehad met niemand minder dan Thorbecke en Van Bosse. Deze en andere liberale kopstukken zullen ongetwijfeld of direct of door intermediair van Van Rijckevorsel met Tels contact hebben gehad.

En het was alzoo een der redenen voor het welslagen,

1) Een Van Ditmar had een fraaie collectie bijeengebracht van werken door Nijgh, en later door Nijgh en Van Ditmar uitgegeven. Zij is in Mei 1940 verloren gegaan.

dat de *liberale* N.R.C. een der erkende organen werd van het liberalisme, dat omstreeks 1839/40 met Thorbecke als wegbereider in kracht toeneemt tot 1848. Als dan de groote gebeurtenissen in Frankrijk en elders in het buitenland den beslissenden stoot hebben gegeven, krijgt het liberalisme hier te lande, al is het nog niet dadelijk onder Thorbecke zelf, ruim baan. Met dien opgang van het liberalisme, die een volle halve eeuw vrijwel onverzwakt voortgang nam ging de opgang der N.R.C. gepaard.

Natuurlijk is niet alleen het samengaan van de N.R.C. met het liberalisme oorzaak geweest van den verrassenden bloei der courant in de tweede helft van de negentiende eeuw en de eerste 35 jaren der twintigste eeuw. Wij hebben de conjunctuur aan onze zijde gehad. Zoowel de conjunctuur van de liberale ideeën als die van het zich ontzagwekkend ontwikkelen van ons land en van onze stad, in economischen zin bedoeld. De bloei van ons havenbedrijf, onze transithandel, de ontzaglijke toeneming van Rotterdam's bevolking, de schatten, die handel, scheepvaart en nijverheid hier deden bezinken, dat alles stimuleerde den groei en den bloei der N.R.C. En wij kregen in den loop van driekwart eeuw een vaste kern van trouwe vrienden, die met de courant door dik en dun gingen en haar, ook indien er soms grieven waren van den kant der abonné's, niet dadelijk ontrouw werden. Tot de belangrijkste waarden van de courant was het geloof in den lande en bij haar trouwe lezers, dat zij naast liberaal ook was onkreukbaar. Beter nog, dat zij was onafhankelijk: onafhankelijk van haar aandeelhouders, onafhankelijk van haar adverteerders.

Toen Dr. Zaayer op Vrijdag 31 December 1909 afscheid nam als hoofdredacteur, werd hij o.m. toegesproken door zijn opvolger Van der Hoeven. Uit die hartelijke rede lichten wij enkel deze zakelijke beschouwing:

„...Maar ik wil toch wel even gewagen van een tweetal eigenschappen, die ons blad onder Uwe leiding hebben gesierd, omdat ik meen, dat *deze* het bovenal zijn geweest, die de krant voor zooveel in hooge mate aantrekkelijk hebben doen blijven. Ons blad heeft, dank zij uw beheer, haar volkomen zelfstandigheid bewaard, haar zelfstandigheid en,

in den juisten zin van het woord: onpartijdigheid... De zeer strenge eischen, die U in dit opzicht aan U zelf heeft gesteld en de kracht, waarmee U hebt volgehouden, dat allen, die aan de courant verbonden zijn, uw goede voorbeeld zouden volgen, zij hebben veroorzaakt, dat de roep, die er bij uwe komst aan de courant van ons blad uitging, ongerept is gebleven”.

En als Zaayer de sprekers beantwoordt, zegt hij tot Van der Hoeven ook dit: „De zelfstandigheid onafhankelijkheid der courant van elken invloed van buiten heb ik steeds gehandhaafd; ik weet, dat gij dit eveneens zult doen”.

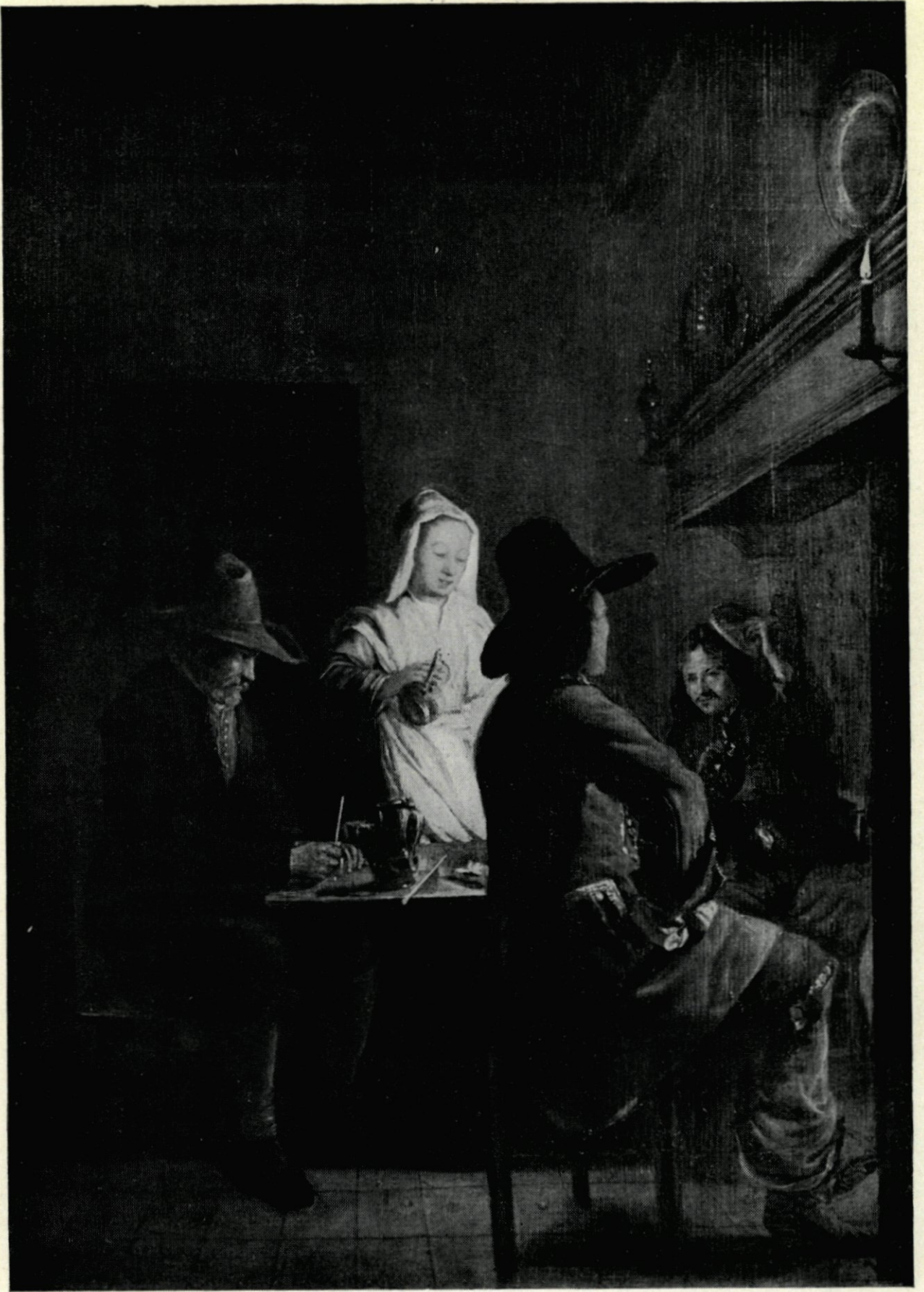
Een geheel andere factor voor den bloei der courant, een die zoowel van materieelen als van moreelen aard is, was de afschaffing – in 1869 – van het dagbladzegel. De N.R.C. had voor die afschaffing of tenminste voor de verlaging van het exorbitante zegelrecht, met talent en kracht geijverd. Waar het precies om ging, is bijzonder gelukkig en naar het mij voorkomt ook bijzonder overtuigend geformuleerd door Thorbecke. Een citaat uit een zijner parlementaire redevoeringen, in de Tweede Kamer gehouden op 27 April 1858 leert ons het volgende:

„...Ik was gisteren verrast bij het zien van eene nota in de N.R.C., opgevende hetgeen aan zegel door de onderscheidene dagbladen wordt betaald... Misschien is het mij ook wel vroeger gezegd, maar het was mij ontgaan en zoo was nu de indruk dubbel sterk. Ik onderstel, dat die nota juiste opgaven bevat en dan zie ik, dat een blad, hetwelk f 33,— in het jaar aan abonnementsprijs kost, f 15,11 aan zegelrecht betaalt, d.i. ten naasten bij 46 %. Een ander blad van kleiner formaat betaalt, bij een prijs van f 28,— of f 29,— f 13,28 aan zegel, of 37 %; een derde, van grooter formaat, 66 %. Gemiddeld betaalt een dagblad bij ons aan zegelrechten tusschen een groot derde en de helft van zijn abonnementsprijs, eene som meer naderende tot de helft dan tot het derde. *Dat recht is een belasting op het schrijven en lezen*”.

„Dagbladen worden door regeeringen niet altijd met het rechte oog beschouwd; zij zien meestal in couranten eene belemmering, zoo niet erger. Wat mij betreft, ik verschil zeker niet in gevoelen van anderen, die wel zouden wenschen,

dat de dagbladen soms iets anders, iets meer waren dan zij zijn: doch het is, wanneer het eene belasting op het schrijven voor het groote publiek geldt, de vraag niet wat dagbladen soms zijn, maar wat zij behooren te wezen. En nu is het onmogelijk, dat er tusschen mij en den minister verschil bestaat, wanneer ik beweer, dat de dagbladen waardige organen van de openbare meening, hoofdgeleiders van politieke ontwikkeling en beschouwing behooren te kunnen zijn. Zijn dagbladen van tijd tot tijd – helaas te dikwijls – de weerklank van populaire hartstochten, zij kunnen ook de stem worden van de nationale rede. Dagbladen zijn bovenal een bron van algemeene onderrichting. Voor de grootste massa der burgerij zijn zij het eenige middel van gemeenschap met hetgeen buiten elks huiselijken kring in de wereld, binnen- en buitenlands omgaat. Men zou kunnen zeggen: het middel, waardoor zij zich in hare onderscheiden scha-keeringen, toestanden en stemmingen leert kennen en doet kennen. De behoeften van een goed dagblad zijn in onzen tijd sterk geklommen. Een dagblad moet tegenwoordig – geheel anders dan onder de heerschappij der wet van 1824 – telegrafische en andere correspondentie betalen. De bureaux onzer dagbladen moeten punten van aantrekking kunnen worden voor mannen van bekwaamheid, van eerlijken ijver voor het algemeen belang, van invloed, van letterkundige verdiensten en nu vraag ik: wordt dat alles niet belemmerd, worden onze dagbladen bij een beperkt binnenlandsch vertier niet verhinderd, om te worden wat ieder onzer moet wenschen dat zij waren, door een zoo hooge belasting als de wet van 1843 hun oplegt?”

En toen dan het dagbladzegel eindelijk werd afgeschaft, was tevens de weg vrij voor den toenemenden bloei, die zich nu ging openbaren.....

22. In de keuken van een herberg. Naar een schilderij van Pieter de Hoogh
in het museum te Groningen.